

Міністерство культури та інформаційної політики України
Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти

«СХВАЛЕНО»

Науково-методичною радою
Державного науково-методичного центру
змісту культурно-мистецької освіти
Протокол № 5
від «04» листопада 2021 р.

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни
«СКУЛЬПТУРА»
середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти
з образотворчого мистецтва початкового професійного спрямування
(станкове мистецтво та скульптура)

Київ
2021

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Скульптура» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з образотворчого мистецтва початкового професійного спрямування (станкове мистецтво та скульптура). Київ, 2021. 13 с.

Укладачі: **Якименко Л. А.**, викладач скульптури Харківської дитячої художньої школи № 1 ім. І. Ю. Рєпіна, Харківського фахового вищого художнього коледжу; спеціаліст першої категорії, член скульптурної секції Харківської організації Національної спілки художників України, *координатор групи*;
Агхахова Н. В., викладач скульптури Дитячої художньої школи (м. Миколаїв);
Кунець М. В., викладач скульптури Дитячої школи мистецтв № 6 імені Г. Л. Жуковського Дніпровського району міста Києва, спеціаліст першої категорії.

Рецензенти: **Афанасьєва А. В.**, викладач скульптури Дизайн-ліцею Херсонської міської ради, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, член Спілки дизайнерів України;
Бєлов Б. Г., викладач скульптури Одеського художнього фахового коледжу імені М. Б. Грекова, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, член правління, голова секції декоративно-прикладного мистецтва «Золотий Платан» Одеської обласної організації Національної спілки художників України.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Скульптура» (далі – типова навчальна програма) розроблена з урахуванням вимог до обсягу та результатів навчання, передбачених Типовою освітньою програмою середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з образотворчого мистецтва початкового професійного спрямування (наказ Міністерства культури України від 23.07.2019 р. № 562), містить загальний нормативний зміст, обсяг та нормативні результати навчання учнів живопису, а також окреслює рекомендовані підходи до планування й організації освітнього процесу в класах образотворчого мистецтва (станкове мистецтво та скульптура). Нормативний зміст навчання за типовою навчальною програмою базується на образотворчій спадщині різних епох, традиціях і сучасних досягненнях національної та світових скульптурних шкіл, досвіді їх провідних представників (викладачів та скульпторів).

Типова навчальна програма може бути основою для розроблення викладачем робочої навчальної програми з навчальної дисципліни «Скульптура». У робочій навчальній програмі, розробленій на основі цієї типової навчальної програми, викладач деталізує, конкретизує та адаптує нормативний зміст дисципліни, передбачений типовою навчальною програмою, відповідно до місцевих умов і потреб учня/учениці, визначає організаційні форми проведення та види навчальних занять, комплекс художньо-педагогічних технологій та методів викладання, необхідне методичне забезпечення, форми та засоби контролю якості знань учнів з урахуванням індивідуального підходу. Також викладач може реалізувати власний алгоритм викладання шляхом зміни послідовності викладення навчального матеріалу дисципліни за модулями та/або перерозподілу кількості годин для опанування нормативного змісту навчання, уточнення додаткових обсягів навчального матеріалу та результатів навчання понад визначені типовою навчальною програмою.

Мета вивчення дисципліни орієнтована на формування в учнів базових навичок: ліплення, вміння цілісно вести роботу, працювати з фактурою, передавати у створеному образі емоції й настрої, формування художнього смаку та розвиток творчого мислення, відчуття простору та об'єму, здатності відтворити композицію за власним задумом, мотивацію подальшого навчання на поглибленому підрівні початкової мистецької освіти або подальшого здобуття мистецької освіти професійного спрямування в закладах фахової передвищої освіти за спеціальністю «Образотворче мистецтво».

Освітній процес з навчальної дисципліни «Скульптура» здійснюється у формі *навчальних занять (уроків), заходів поточного та підсумкового контролю*. Основною формою занять є *груповий урок*.

Навчання проводиться за *модулями*. Кожен модуль передбачає формування певної частини компетентностей, що стають основою для подальшого навчання та досягнення нормативних навчальних результатів після завершення опанування типової навчальної програми.

Опанування нормативного змісту навчання за типовою навчальною програмою

розраховано на мінімальну нормативну кількість навчальних тижнів – 35 тижнів на рік (без урахування канікулярних періодів) та на мінімальний нормативний обсяг часу на опанування програми, що становить для:

- 1 – 3 років навчання – 35 год. на рік (*1 год. на тиждень*);
- 4 та 5 років навчання – 70 год. на рік (*2 год. на тиждень*).

З метою реалізації індивідуального підходу до кожного/кожної учня/учениці та відповідно до принципів модульної системи навчання в робочій навчальній програмі **загальну кількість навчальних годин** рекомендовано розподіляти на розсуд викладача на: поглиблення та вдосконалення набутих навичок та вмінь учнів або збільшення часу на вивчення окремих модулів у зв'язку з індивідуальною потребою учня/учениці; повторення/закріплення пройденого матеріалу; підготовку до контрольних та/або публічних заходів; планування та проведення інших форм роботи (відвідування культурно-мистецьких заходів, пов'язаних зі змістом мистецької освіти тощо); відпрацювання нормативного змісту навчання через непередбачувані обставини (карантин, хвороба учня/учениці тощо).

Для моніторингу рівня навчальних досягнень учнів застосовуються форми **поточного та підсумкового контролю**.

Поточний контроль здійснюється: під час навчальних занять (поурочний контроль); за підсумками кожного модуля (модульний контроль). Поточний контроль може здійснюватися у формі контрольних уроків, переглядів. Конкретні форми поточного (поурочного, модульного) контролю визначаються викладачем відповідно до робочої навчальної програми.

Підсумковий річний контроль здійснюється після завершення кожного року навчання у формі *річного контрольного перегляду*, що включає результати навчання за типовою навчальною програмою.

Наприкінці п'ятого року навчання проводиться **підсумковий контроль за результатами опанування типової навчальної програми** у формі **комплексного перегляду** робіт з композиції, скульптури, живопису та рисунку.

Оцінювання міри досягнення учнями результатів навчання середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти передбачає оцінювання шляхом виставлення балів (оцінок) у цифровому (числовому) виразі за поділом на 4 рівні: початковий (1 – 3 бали), середній (4 – 6 балів), достатній (7 – 9 балів), високий (10 – 12 балів). Метою оцінювання є визначення рівня навчальних досягнень учня/учениці в оволодінні змістом, визначеним цією типовою навчальною програмою на кожному з етапів навчання (*Додаток*).

Оцінювання має бути систематичним і послідовним, спрямованим на підтримку учнів в їхніх навчальних успіхах, розуміння ними власного прогресу навчання й формування бажання досягати навчальних результатів за типовою навчальною програмою; воно не передбачає порівняння з досягненнями інших учнів, темпом набуття компетентностей тощо. Оцінювання в процесі **підсумкового контролю** здійснюється за результатами опанування типової навчальної програми в повному обсязі та передбачає перевірку набутих фахових компетентностей за показниками, що відповідають нормативним результатам навчання, визначеним типовою навчальною програмою.

НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ, ОБСЯГ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Перший рік навчання. Завдання: ознайомлення з основами побудови класичного рельєфу; опанування техніки виконання декоративної рельєфної композиції; вивчення основних професійних термінів; розвиток навичок роботи за власним ескізом; використання в роботі мотивів історичних зразків.

<i>Природа як джерело натхнення</i>			
Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 1. Рельєф як початкова стадія сприйняття об'єму		16	
1.1. Нескладна скульптурна розетка	Побудова класичного рельєфу. Ліплення копії декоративного рослинного рельєфу (<i>наприклад, трилисник тощо</i>).	8	Знає та правильно застосовує принцип побудови класичного рельєфу. Створює рельєфний рослинний елемент (розетку) за власним ескізом на основі класичних зразків.
1.2. Архітектурний рельєфний фриз	Традиційні мотиви архітектурних фризів (стилізовані рослинні, геометричні тощо). Ліплення фрагменту архітектурного фризу в певному стилі (<i>наприклад, романський, староруський тощо</i>).	8	Створює фрагмент архітектурного фризу за власним ескізом, використовуючи попередньо створену розетку. Правильно застосовує інструменти для вирівнювання поверхні (стеки, петлі, допоміжне приладдя).
Модуль 2. Декоративна рельєфна композиція за зразками стародавніх культур		19	
2.1. Копія рельєфної композиції	Види рельєфів (заглиблений рельєф, барельєф та горельєф). Зразки скульптурних мотивів стародавніх культур (архаїчної та шумерської, мистецтва Мезоамерики, пермського	10	Знає та називає вивчені види рельєфів. Вміє створити рівну робочу поверхню. Відтворює пропорції зразків, що копіюються.

	звіриноного стилю тощо). Ліплення копії нескладного зразка рельєфу.		
2.2. Власна рельєфна композиція	Ліплення власної рельєфної композиція за мотивами вивчених зразків.	9	Створює власну рельєфну композицію за обраним зразком.
Всього годин у навчальному році		35	

Під час виконання програми підсумкового річного контролю учень/учениця: володіє базовими навичками ліплення рельєфної композиції; вміє застосовувати основні принципи побудови класичного рельєфу; створює за власним ескізом рельєфну композицію з поглибленим зображенням на основі мотивів вивчених історичних зразків.

Другий рік навчання. Завдання: ознайомлення з принципами утворення об'ємної форми від цілого шматка глини; набуття навичок оздоблення форми додатковими елементами; оволодіння техніками відтворення відповідних фактур; опанування композиційних засобів (зокрема, контраст/нюанс) для створення простих образних композицій.

<i>Мистецтво як джерело натхнення</i>			
Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 3. Об'ємно-просторова пластика		16	
3.1. Ліплення від цілого шматка глини. Зооморфна декоративна скульптура	Можливості глини, як скульптурного матеріалу (пластичність). Ліплення зооморфної фігури за зразками українського народного декоративного мистецтва, архаїчних та сучасних зразків дрібної пластики станкової скульптури.	8	Розрізняє стани та властивості глини як скульптурного матеріалу. Знає та дотримується етапів ведення роботи з глиною. Вміє зліпити від цілого шматка зооморфну фігуру.
3.2. Технічні прийоми розділення та поєднання форм у просторі. Деталі, фактури	Ліплення цілісної форми, оздобленої деталями та фактурами (наприклад: фантазійних архітектурних об'єктів у вигляді лабіринту, казкового замку, казкової хатки тощо). Відтворення різноманітних	8	Поєднує в роботі різні за формою та об'ємом елементи. Вміє цілісно вести роботу, доповнюючи її деталями. Досягає чіткості ліній під час створення заданої форми. Вміє декорувати поверхню, відтворюючи різні фактури.

	фактур за допомогою штампів та інших підручних інструментів.		
Модуль 4. Компонування об'єктів в просторі		19	
4.1. Контраст силуетів та форм в багатофігурній композиції	Ліплення контрастних композицій, що являють собою єдиний об'єкт (наприклад, «Дівчинка на шари», «Вершник на слоні» тощо).	8	Вміє утворити композиції контрастні за силуетом, формою та розмірами.
4.2. Створення простих образних багатофігурних композицій	Ліплення декоративної композиції з тварин (антропоморфних), людей та елементів інтер'єру. (наприклад, шахові фігури, герої казок або міфів тощо).	11	Вміє створювати прості образні композиції. Передає відповідний настрій у створеному образі.
Всього годин у навчальному році		35	

Під час виконання програми підсумкового річного контролю учень/учениця:
вміє утворити об'ємну форму від цілого шматка глини та оздобити додатковими елементами;

правильно застосовує різноманітні вивчені інструменти для відтворення відповідних фактур;

створює прості образні композиції за допомогою вивчених композиційних засобів.

Третій рік навчання. Завдання: опанування принципів стилізації; набуття навичок створення статичних та динамічних формальних композицій; ознайомлення з розмаїттям драперій на простих геометричних фігурах.

<i>Простір навколо нас</i>			
Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 5. Стилізація об'ємної та рельєфної пластики		16	
5.1. Об'ємна стилізована композиція	Ознайомлення зі зразками творів художників авангардистів та примітивістів (О. Архипенко,	8	Знає та називає видатних художників авангардистів та примітивістів. Застосовує вивчені принципи стилізації під час створення

	М. Примаченко, К. Малевич, Ж. Руссо та ін.). Фігури скіфських баб, статуї острова Пасхи, фігури Трипілля тощо. Принципи стилізації (спрощення, умовна геометризація та узагальнення зображення). Ліплення стилізованого об'ємного персонажу за мотивами вивченого матеріалу.		скульптурного персонажу за розглянутими зразками (роботі передують ескізи).
5.2. Рельєфна стилізована композиція	Ліплення власної рельєфної стилізованої композиції, що може поєднувати декілька елементів, за мотивами вивченого матеріалу.	8	Створює власну рельєфну стилізовану композицію (роботі передують ескізи).
Модуль 6. Об'ємні геометричні фігури, варіанти їх взаємодії		19	
6.1. Статика в скульптурній композиції	Об'ємні статичні геометричні фігури: куб, шар, піраміда. Ліплення ідеальних геометричних фігур або статичних форм-аналогів (яблуко, коробка соку тощо).	6	Розрізняє динаміку і статику в скульптурі. Визначає конструкцію та пропорції об'ємних геометричних фігур. Відтворює статичні геометричні фігури в об'ємі.
6.2. Динаміка в скульптурній композиції	Ліплення динамічної композиції за допомогою зміни величин, орієнтації в просторі, а також динамічних ритмів конструктивних ліній (наприклад, поєднання та перетин геометричних фігур).	4	Вміє створити динамічну скульптурну композицію зі взаємодією кількох різних об'ємних геометричних фігур.
6.3. Драперії на простих геометричних фігурах	Типи складок за формою предмету, на якому вони виникають (радіальні, вертикальні тощо), та за щільністю тканини. Ліплення драперії на простому геометричному тілі (куля, куб тощо).	9	Відрізняє вивчені типи складок, що утворюються різними тканинами. Відтворює різноманітні за характером драперії на скульптурному зображенні простих геометричних фігур.
Всього годин у навчальному році		35	

Під час виконання програми підсумкового річного контролю учень/учениця: застосовує вивчені принципи стилізації під час створення об'ємних та рельєфних композицій;

створює статичні та динамічні формальні композиції за допомогою вивчених засобів композиції (пропорції, ритм);

правильно відтворює в скульптурній композиції характер драперії на простих геометричних фігурах.

Четвертий рік навчання. Завдання: ознайомлення з будовою тіла людини, її голови та обличчя; безпечне застосування матеріалів та інструментів для виготовлення каркасу скульптури людини; відтворення емоційного стану людини за допомогою пластики поз, ритму драперії та міміки.

<i>Людина як об'єкт художньої творчості</i>			
Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 7. Портрет, пропорції голови і тіла людини		32	
7.1. Анатомічна будова тіла людини	Етюд як попередній, допоміжний варіант майбутнього твору. Ліплення етюдів людини у різних положеннях (за допомогою нескладного каркасу).	20	Знає та описує, що таке етюд. Знає загальну будову тіла людини та вміє її правильно відтворити за допомогою викладача. Визначає зміни у зовнішньому вигляді анатомічної будови тіла людини відносно різних положень. Вміє цілісно вести роботу (від загального об'єму до дрібних деталей, від загального до часткового).
7.2 . Пропорції голови та обличчя людини	Ліплення портрету людини з фото або за власним ескізом. Способи передачі емоційного стану людини.	12	Вміє пропорційно відтворити голову та обличчя людини. Відтворює за допомогою викладача різні емоційні стани людини, яку зображує (як на обличчі, так і в позі).
Модуль 8. Ліплення фігури людини		38	
8.1. Зображення фігури людини, яка стоїть	Особливості ліплення пластиліном. Конструктивні особливості	20	Знає та розрізняє властивості різних матеріалів для ліплення (глина,

	людини, яка стоїть. Дротяний та дерев'яний каркаси скульптури людини. Техніка безпеки в роботі з інструментом для виготовлення каркасу. Ліплення із застосуванням каркасу скульптури людини, яка стоїть. Ліплення драперії на фігурі людини.		скульптурний пластилін). Відтворює конструктивні особливості людини, яка стоїть. Володіє базовими навичками виготовлення каркасу з дроту та дерева. Знає та дотримується правил техніки безпеки в роботі з інструментом (плоскогубці, молоток тощо). Знає та дотримується правил ліплення за допомогою каркасу. Вміє відтворити драперії на фігурі людини, яка стоїть.
8.2. Зображення людини в активному русі	Ліплення за власними начерками із застосуванням каркасу етюдів людини в активному русі (наприклад, за спортивною тематикою).	18	Вміє відтворити фігуру людини, яка рухається. Вміє обирати матеріали та інструменти для виготовлення відповідного каркасу, правильно його виготовляє.
Всього годин у навчальному році		70	

Під час виконання програми підсумкового річного контролю учень/учениця: вміє відтворити будову тіла людини, її голови та обличчя з урахуванням основних пропорцій;

правильно і безпечно застосовує матеріали та інструменти для виготовлення каркасу тіла людини;

відтворює емоційний стан людини у стані спокою та в русі за допомогою пластики поз, ритму драперії та міміки.

П'ятий рік навчання. Завдання: робота над розкриттям змісту скульптурної композиції, опанування техніки передачі емоцій; вдосконалення технік роботи зі скульптурними матеріалами; подальша робота над самостійно обраними темою/сюжетом; розвиток навичок захисту власної ідеї.

П'ятий рік навчання <i>Дарую світові свою творчість</i>			
Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 9. Створення власних композицій за		32	

допомогою різноманітних матеріалів і технік			
9.1. Швидкий композиційний етюд	Основні закони композиції (цілісність, рівновага, пропорційність, супідрядність, ритм). Створення етюду об'ємної багатофігурної композиції (наприклад, за літніми враженнями тощо).	6	Застосовує основні закони композиції під час створення етюду об'ємної багатофігурної композиції.
9.2. Довготривала сюжетна композиція	Вибір теми і створення сюжетної композиції за мотивами історичних подій (наприклад, події з античної чи української історії).	18	Вміє обирати тему та знаходити необхідну інформацію для створення композиції. Вміє створити сюжетну композицію за допомогою зібраного матеріалу. Вміє вести довготривалу роботу.
9.3. Швидка скульптурна композиція	Створення композиції в м'якому матеріалі на основі власних вражень і спостережень (наприклад, за темою «Люди в міському середовищі» тощо)	8	Вміє створити сюжетну скульптурну композицію за власними враженнями.
Модуль 10. Творча робота за вільною темою (матеріали і техніки за вибором учнів).	Створення творчої скульптурної композиції з використанням вивчених технік і матеріалів.	38	Вміє самостійно обрати тему, створити на її основі цілісний образ. Вміє передати зміст скульптурної композиції, відтворити в ній відповідні почуття та емоції. Вміє захистити ідею та пояснити власну концепцію композиції.
Всього годин у навчальному році		70	

Під час виконання програми підсумкового контролю учень/учениця: розкриває зміст та передає відповідні емоції в скульптурній композиції (зокрема, багатофігурній) за допомогою опанованих технік та матеріалів; самостійно обирає тему/сюжет, створює ескіз скульптурної композиції, пояснює та захищає власну ідею.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баммес Г. Изображение животных. Берлин : AUE-Verlag GmbH, 2011. 240 с.
2. Гераськова Л. С. Скульптура середньовічних кочовиків степів Східної Європи. Київ : Наукова думка, 1991. 132 с.
3. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти. Київ : Вища школа, 1982. 168 с.
4. Копач О. О. Скульптура. Ліплення тварин : [урок образотворчого мистецтва]. Все для вчителя. 2011. № 10/11. С. 95–96.
5. Корпанюк С. М. Скульптура. Українська народна іграшка. Традиції та сучасність : курс «Образотворче мистецтво» : 5 кл. Мистецтво в школі. Музика. Образотворче мистецтво. Художня культура. 2011. № 3. С. 9–12.
6. Лантєри Э. Лепка. Москва : Издательство академии художеств СССР, 1963. 331 с.
7. Лупій С. Скульптура. Особливості художньо-образної мови. АРТКЛАС. 2010. № 1. С. 54–62.
8. Мальстром М. Моделирование фигуры человека. Минск : ООО «Попурри», 2003. 136 с.
9. Мельник А. А. Основные закономерности построения скульптурного рельефа. Москва : Высшая школа, 1985. 110 с.
10. Мельник В. М. Анімалістична скульптура на уроках образотворчого мистецтва. *Початкова школа*. 1996. № 4. С. 26–27.
11. Протас М. О. Українська скульптура доби незалежності : проблеми й можливості подолання кризових явищ. *Матеріали до українського мистецтвознавства*. Київ : ІМФЕ ім. М. Т Рильського, 2003. Вип. 2. С. 243–247.
12. Рязанцев В. В. Скульптура : [урок образотворчого мистецтва]. Все для вчителя. 2012. № 21/22. С. 44–46.
13. Хогарт Б. Рисунок человека в движении. Ростов-на-Дону : Феникс, 2001. 176 с.
14. Хогарт Б. Динамическая анатомия для художников. Тула : Родничок; Москва : Астрель, 2001. 205 с.
15. Янко Н. Монументальна скульптура другої половини ХІХ – початку ХХ ст. *Матеріали до українського мистецтвознавства*. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2003. Вип. 2. С. 267–270.
16. Gottfried Bammes. Sehen und Verstehen. Berlin : Volk und Wissen, 1985. 374 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Рівні компетенції	Бали	Критерії навчальних досягнень
Початковий	1 – 3	Рівень виконання завдань не в повній мірі відповідає результатам навчання за програмою навчальної дисципліни «Скульптура». Учні/учениці бракує власних творчих думок, наявні численні грубі технічні помилки, не вміє цілісно вести роботу над композицією, працює неохайно та лише за допомогою викладача. Демонструє початковий рівень роботи зі скульптурними матеріалами (глина, пластилін), інструментами та прийомами.
Середній	4 – 6	Виконані завдання програми навчальної дисципліни «Скульптура» мають значну кількість недоліків. Демонструє окремі елементи художньо-образного вирішення завдань, часто потребує підказок викладача, не завжди вміє самостійно завершити роботу та охайно її презентувати. Демонструє задовільний технічний рівень роботи зі скульптурними матеріалами, інструментами та прийомами.
Достатній	7 – 9	Під час виконання скульптурних завдань демонструє навички та вміння, що відповідають року навчання. Досягає художньої виразності в більшості творчих навчальних завдань, цілісно веде роботу, але мають місце незначні недоліки виконання, порушення етапів виконання або охайності оформлення завдання, інколи потребує підказок викладача. Добре володіє вивченими скульптурними матеріалами, інструментами та прийомами.
Високий	10 – 12	Впевнено та якісно виконує завдання програми навчальної дисципліни «Скульптура». Володіє графічними та живописними техніками для створення переконливого ескізу до заданих завдань. Втілює художній образ у власних творчих роботах. Самостійно працює над завданням, правильно веде роботу на всіх етапах виконання. Охайно виконує завдання та презентує його. Вільно володіє опанованими скульптурними матеріалами, інструментами та прийомами.